

ბასიანის ბრძოლა

1

დედაქალაქში მოვიდა დესპანი გამოჩენილი,
ნუქარდინს გამოეგზავნა თამარისათვის წერილი.
ენისგან უთქმელს, უკადრისს იწერებოდა მურდალი:
" მე, იკონიის სასულთნოს სახელოვანი სულთანი,
გამცნობ ქაოთველთა მეფესა (მეფეთა გადამჯეგელი),
რომ დედაკაცი ყოველი არის შენსავით რეგვენი.
იქამდი როგორ ამალლდი, ან ისე როგორ გალალდი,
რომ დღეს სუყველა გმორჩილებს, ვისაც მონებდი მანამდი,
რომ ქვეყანაზე გაისძის შენი ჯარების გნიასი!
ლამის სირცხვილით დავიწვათ, თავზე გვაზიხარ დიაცი!
ან რა უფლებით გაბედე ხელში იმ ხმალის დაჭერა,
რომელიც დიდმა ალაჰმა მარტოდენ ჩვენთვის გაჭედა,
მარტოდენ ჩვენთვის გაჭედა და ვით იქნება, ასპიტო,
რომ იმით ქრისტიანებმა მუსულმანები გაწყვიტონ.
მუსულმანები გაწყვიტონ და პირჯვრის გადასახვამდი
აჰკრიფონ გაუგონარი ბეგარა- გადასახადი!
ჰოდა, რადგანაც საკუთარ ბუნაგში აღარ ჩერდები,
ახლა მე შენზე მოვდივარ ჩემი მამაცი მხედრებით.
გამომიწვრთნია ომისთვის მშვიდობას შეუჩვეველნი,
წინ მანქანები მომიძღვის, სიმაგრეების მნგრეველი,
უნდა იმგვარად დავლექოთ თქვენთა ციხეთა ბურჯები,
რომ ხორნაბუჯში ხორნაბუჯს ემებდეს ხორნაბუჯელი,
რომ მზეს კვლავ ვეღარ შესცინოს ქართულმა ბაირაღებმა.
შენს რჯულს უარყოფ, რომელსაც მუდამ დიდებით მოსავდი,
შეგიწყალე და შეგინდობ, სულაც არ გაგიცხარდები.
ეს მხოლოდ შენთვის ლამაზო, სხვას არვის ვაძლევ არჩევანს,
ისე დავანგრევ ქვეყანას, მთხრობელიც აღარ დარჩება!"

≡

ცას ჰგავდა ვარსკვლავიანსა სამეფო სახლის თავანი.
ტახტზე დიდბუნებოვანი შვენოდა მეფე თამარი.
სულთანის გამოგზავნილი ხელში ეჭირა წერილი -
დიდი ტრიალი მინდორი, ცხენთაგან გადათელილი.
წინ ელჩი იდგა, დაღლილი მგზავრობის დავიდარაბით
(სარკმლიდან ჩანდა, ეზოში ლომებს აჭმევდა არაბი).
ბატონკაცური დუმილით დუმდა დიადი დარბაზი.
წითელი ოქრო გინდოდა, თუ ზღაპრად თქმული აღმასი!
მდიდრულ კედლებზე ელავდა ინდოეთი და ელადა
და სტავრა არაბეთისა ცეცხლის ალივით ღელავდა...
ეს ნაკადული ნანაობს თუ ყანა ნათავთავარი! -

სულთანის წერილს კითხულობს შუბლშეჭმუხვნილი თამარი.
 "ნეტავი დღესვე მიბრძანოს ურჯულოებზე თარეში", -
 ფიქრობს მხარგრძელი და თავის
 პატრონს შეჰყურებს თვალებში.
 მიწყდა ხმა ნაკადულისა - მეფემ გადადო წერილი
 და ელჩისაკენ მიბრუნდა შველივით ყელმოღერილი:
 - სხვას კიდევ რაღას გვიბრძანებს სახელოვანი ნუქარდინ,
 ჯერ არც კი ამხედრებულა, ქვეყანა შესძრა მუქარით.
 - სხვა, ესეც შემოგიტვალათ:
 "თუ რჯულს დასტოვებს თამარი,
 შევინდო, ცოლად შევირთო, ვუბოძო საქმრო ქამარი,
 მაგრამ თუ ასე არ იზამს, მტერი ყოფილა თავისა,
 რჯულს ძალით შევაცვლევიანებ და მერე ხასად დავისვამ!"
 სისხლი მოაწვა მხარგრძელსა, გული ქარ-ცეცხლით აევსო,
 ერთი ხმამაღლა შეჰკვივლა: - რა სიტყვით სწამლავ ჰაერსო.
 და პატრონივით ენაბილწს სილა გააწნა ისეთი,
 გონდაკარგული დაასკდა იატაკს ეშმაკისერთი.
 წარბები შეჰკრა თამარმა - რად მოეპყარო უშვერად?!
 - თავსაც მოჰჭრიდი, მეფეო, მაგრამ ელჩობამ უშველა.
 რაინდი მეფის ძვირისმთქმელს ბევრს როდი ალაპარაკებს, -
 დილეგში წაიყვანეთო! - კუმტად უბრძანა არაბებს.
 ფეხზე წამოდგა მნათობი, მეფეთა მეფე თამარი.
 ამირსპასალარს მიმართა საზრუნავი გვაქვს მთავარი,
 მტრის ღირსეულად დახვედრა ნუ გვეგონება ადვილი,
 ამაღამავე მოვაწყობთ დიდებულების თათბირი.
 გადაწყდეს, სეფე ჯარს ვენდოთ, თუ ქუდზე კაცი შევყაროთ,
 რომ თურქმა შემოსეულმა ბოლოს ვერ დაიმკვებხაროს,
 თორემ ტვინამღერებული ქვეყანას საფრთხეს უქადის.
 გამირულად, მამაპაპურად დავხვდეთ სისხლისმსმელ ნუქარდინს.
 - ნება შენია, მეფეო! - დინჯად ეტყოდა მხარგრძელი, -
 ომი მომწყურდა, ამ ქვეყნად უომრად ვეღარ გავძელი.
 დარბაზის ერი მოვიხმოთ და ასჯერ განსჯილ ბრძანებით,
 ბრძოლის ველისკენ ვაფრინოთ ჩვენი სამშობლოს ჯარები. -
 ომი უნდოდა მხარგრძელსა, ჯაჭვის პერანგის მორგება,
 ვაჟკაცსა სახელიანსა ისე არ დაედგომება
 წინ ჩაუქროლეს განვლილმა, გაცივებულმა ომებმა.
 ეზოში ზარბაზნებივით დაიღრიალეს ლომებმა.

3

ვინც კი იარაღს ატარებს, გულითადაც მეფისა,
 ვინც დრომას გორგასლიანსა დაუჩოქა და შეჰფიცა,
 ყველა ლაშქარში, ვაჟკაცი ერთგული ვინც გვეგულება, -
 იმსჯელეს და გადაწყვიტეს მეფემ და დიდებულებმა.
 აიღო მინა რხეული (ამბობდნენ შოთას ნაჩუქარს),
 დაჯდა თამარი და სულთანს ასე მისწერა პასუხად:

- "რა გითქვამს, რა მოგიჭორავს, რას მეშარები შორიდან,
ტყუილ-უბრალოდ ცილს მწამებ,
აღბათ, სისხლისღვრა მოგინდა,
აღბათ, სისხლისღვრა მოგინდა, თორემ, მაშ, რისთვის ისურვე,
რომ მოგეჩმახა ასეთი უმაგალითო სიცრუე!"
ჰოი, უგნურო ნუქარდინ, წინ მიძევს შენი ბარათი,
კარავში მოსვლას მიბრძანებ კაციჭამია ჯალათი
მოვდივარ, მაგრამ სხვაგვარად, თავად გაიგე და მიხვდი,
მოვდივარ ჩემის ლაშქრითა, თუ ვაჟკაცი ხარ, დამიხვდი.
მოვდივარ შენს დასასჯელად, თავლაფდასხმულო, თავნებავ,
დაგამარცხებ და დაგიცხრობ მაგ უშნო ამპარტავნებას!"
მეფე მსახურებს ეტყოდა: სასწრაფოდ დესპანს უხმეთო.
შემოიყვანეს დილეგში ღამენათევი, უღმერთო.
უცხო სამოსით შემოსეს შავს მტვერში ამოგანგლილი
და სიამაყით გადასცეს მას საპასუხო გრაგნილი.
გულუხვად დაასაჩუქრეს, სხვას ვის არგუნეს იმდენი,
ფეხმარდი ლაფშა მიაართვეს, წავიდა დიდის დიდებით.
მიჰქონდა ოქრო და ვერცხლი, თვლები და მარგალიტები
და ყბაზე დამლა - მხარგრძელის კელაპტრის სიმსხო თითები.

4

შეკრბა სრულიად სამეფო სპა იმერთა და ამერთა,
ზღვის ფსკერზე ქვიშას, ზეცაში - ვარსკვლავებს გადაამეტა.
ერთ ძლიერ ჯარად შეკრული, დაუშლელ-განუფანტავი, -
ქართველი მამულიშვილი ნიკოფსით დარუბანდამდი -
ჯარები ოვსთა, ყივჩაღთა, კახთა და ჰერთა გულადთა, -
ერთმანეთს დატოლებულნი, ფიცვერცხლნაჭამი ძმურადა.

÷ ნიკოფსია - შავი ზღვისპირეთის ახლანდელი ქალაქი ტუ-
აფსე. დარუბანდი - ახლანდელი ქალაქი დერბენტი დაღესტანში.

ქართლის, მესხეთის, სომხითის ვაჟები მალხაზ-მალხაზი,
თორელნი, ტაოელები, შავშ-კლარჯები და აფხაზნი,
ფიცხი და მკვირცხლი ლაზები, სვანები ბუმბერაზები
და რაჭა-თაკვერ-არგვეთის მამაცი სუმპერაზმები -
აბორგდნენ, აბობოქარდნენ, როგორც ზვირთები არაქსის,
და მეფის ირგვლივ მოგროვდნენ ვარძიის ციხე-ქალაქში.
მეფემ ფრთებგანათებული სამეფო დრთა გაშალა,
და საქართველოს უძლეველ ჯარს დაულოცა გზა-შარა.
თავად კი ლოცვა-კურთხევით ქალაქ ოძრახეს წავიდა,
თავს დაჰნათოდა სულმნათსა მაისის ცა ვარსკვლავითა.

5

ერთ შესახედად კმაროდა ლაშქარი ომს მიმავალი:

წინ მიუძღოდა სოსლანი - ვაჟკაცი ჰაეროვანი.
სოსლანის გვერდით პირქუში მხარგრძელი განგაცვიფრებდათ.
იქვე ნახავდით შალვას და ივანეს ახალციხელთა;
უკან პორფირით მოსილი მისდევდათ ჯვარისმტვირთველი,
ნება-ნებაზე მიქროდნენ ქართველი ჯარის ზვირთები.
ყველა გულმარხიანი, ერთიც კი არა ჯაბანი...
ცხენთა და კაცთა სიმრავლით იზნიქებოდა მთა-ბარი.

6

- სიტყვა და საქმე ერთი მაქვს, ჩვეული არ ვარ ცრუ ქადილს, -
ეთქვა რა, თავის მხედრობა წამოეყვანა ნუქარდინს.
ბასიანს- იდგა ბანაკად, რიცხვით რამდენი, ვინ იცის,
იდგა და გასალაშქრებლად ემზადებოდა დილისთვის
დილაც გათენდა და თეთრად კარვებზე დასხდნენ ნისლები,
ჯერ კიდევ სძინავს სულთანსა თავისი დარბაისლებით, -
გალაღებულა უგნური, რა დღე მოელის, არა სჯის,
კარვების არემარეში ერთიც არ ფხიზლობს დარაჯი.
ქართველი ჯარის სარდლებმა მარჯვე შემთხვევა იხელთეს
და ცხენოსანი რაზმებით მწყობრად დაიდრნენ იქეთკენ.
ცოტახანს წყნარად ვიდოდნენ, მოკლედ იჭერდნენ აღვირთა,
მაგრამ, როდესაც სულთანის ბანაკში კაცი აყვირდა:

* სუმპერრაზმები - უმაღლესი ხარისხის (საუკეთესო) რაზმები.

* ბასიანი - 1205 წელს თამარ მეფის ძღვევამოსილმა მხედრობამ ბრწყინვალე
გამარჯვება მოიპოვა რუმის (მცირე აზიაში) ყველაზე ძლიერი სულთნის
რუქნადდინის (ნუქარდინის) ჯარებთან ბრძოლაში, რომელიც მოხდა ბასიანში,
არზრუმთან ახლოს. ეს ადგილი ამჟამად თურქთა სამფლობელოშია.

„წამოდექითო, მხედრებო, სპა დაგვესხაო ურიცხვი," -
სოსლანმა ჯარებს მიმართა:

- "სამშობლო ქვეყნის გულისთვის"!|

ხმალი იშიშვლა, ლაშქარში გადაერია ქვაგული.
ცეცხლს ყრიდა ბუნჯგალ-ბუნჯგალსა მისი ფოლადის ფრანგული.
ცალკერძ მხარგრძელმა დასჭექა, ცალკერძ თორელმა დასძახა
და გულმკერდგახურებულნი მტერს მიეახლნენ მხარდამხარ.
წამოიშალა სულთანის ბანაკი ციებ-ცხელებით,
შეირტყეს ისარ-კაპარჭი, შეათამაშეს ცხენები.
შეუზახნეს და შეიბნენ, ომი სად თქმულა ასეთი: -
ილეწებოდა ფოლადი, უჭედელი და ნაჭედი.
დასცხეს ერთმანეთს ისრები და წაუშინეს წათები.
- ჩაფხუტი ჩამოიწიე, თორემ უომრად წახდები! -
გასძახა ახალციხელმა შალვამ თავის ძმა ივანეს,
როცა სულთანის კაცები გაცოფებულნი მივარდნენ.

მაგრამ ხმლის ორი ელვა და - დაეცნენ მოძალადენი.
სისხლის მდინარემ წაიღო მათი ფარ-მუზარადები.
კალთამდე შემოაფხრიწეს შალვას ავაზის ტყავ-კაბა,
როცა ძმის მისაშველებლად ცხენ-კაცთა ტევრი გაკაფა,
ომი გაგრძელდა... გამწელდა... ფოლადს სცვივოდა ტალები.
ამოიხაფრა ჰაერი ნამსხვრევი შუბის ტარებით;
მოითარემა სიკვდილმა სიცოცხლის გასაგისები.
ყოველი მხრისკენ აფრინა სისხლით დამთვრალი ისრები.
აგერ შეიბნენ ორ-ორნი

ურთერთს ახეთქეს ჰოროლი.

ეგერ ვეფხვივით გაქანდა მხედარი შეურიგალი,
მას ასათიძე გრიგოლი - შემოხვდა როგორც გრიგალი.
გულში გაურჭო მახვილი, "ვაჰმე, დედაო" - იძახდა.
ცეცხლწაკიდებულ გორაკზე

დასტა იბრძოდა ყივჩაღთა.

წამოიშალნენ ტალღებად მძვინვარე სისხლის ღვარები
და გაიტაცეს ცხენდაცხენ ივანე ციხისჯვარელი.
და რაი ნახეს, რომ რაინდს გზა-კვალი გაუტიალდა,
აღმართეს იქცევისები მათ თურქთა ჩაფხუტიანთა,
ერთმა ახმახმა შორიდან ისრით გაუპო გმირს წარბი,
მაგრამ მიუხტა ივანე გასაოცარი სისწრაფით
და ისე დაჰკრა კეფაზე ხანჯალი გაულუნველი,
რომ ტვინი მისი ჰაერში ავარდა, როგორც ღრუბელი.

* ასათიძე გრიგოლი, გაგელი ვარამი, ახალციხელები - ივანე და შალვა, თორელი, ივანე ციხისჯვარელი და სხვები - ქართველი მხედართმთავრები და სახელმწიფო მოღვაწენი.

და მერე, როცა მკლავმარდი წამოეშველა გაგელი,
ერთად ეკვეთნენ უკეთურთ მამულის მოამაგენი.
მუსრეს და მუსრი გაავლეს მოკლულთა დადგა ჯებირი.
მაინც ვერ გაძღა ბრძოლითა მარჯვენაწარბგაჩეხილი.
ომი გაგრძელდა გამწელდა

ჭენებით განახელები,

წინმბრძოლ სპასალარ-სპასპეტთა ყველას მოუკლეს ცხენები.
დაიქვეითეს მაშინვე სხვა დანარჩენმა ვაჟებმა
და სარდლებს გვერდში დაუდგნენ რიგების გასაკაჟებლად.
- ცხენოსანებო, ისმინეთ, ეს მე გიბრძანებთ თვითეულს,
მარცხენა მხრისკენ მობრუნდით, უტიეთ დაქვეითებულთ! -
ბრძანა სოსლანმა და ჯარი მოატრიალა მხარმარცხნივ, -
- ქვეითნო, მარჯვნივ სასწრაფოდ,
თორემ უომრად დავმარცხდით, -
ხმა მიაწვდინა მხარგრძელმა არევ-დარეულ ქვეითთა,
ჯარი ერთ ხაზზე გაეწყო და ომი ისევ შენივთდა,

ისევ შეიქნა მტრის თავზე ფხიანი ხმლების ჯახება,
შეშინებულმა სულთანმა იკადრა უკან დახევა.
ისევ მიმართეს სარდლებმა მრავალგზის ნაცად ჯვეარდნებს÷
და ნუქარდინის ლაშქარში ისე გულდაგულ შევარდნენ.
გასკდა მტრის ჯარის სიმრავლე,
მტვრის ბუქი დადგა სვეტებად,
გაუგონარი რამ იყო უკანასკნელი შეტევა!
ბევრ ვაჟკაცს გადაეფარა წყვილი შავი სამარის,
სირცხვილნაჭამმა სულთანმა მოჰკურცხლა თავის ამალით.
უკან დაედგნენ ქართველნი კაფვით, ხანჯლების კისკასით:
- მეორედ აღარ გაბედოთ შემოჭრა ქართლის ჭიშკარში!

┌

გათავდა ომი თუ არა, ერთად შეგროვდნენ ჯარები,
მხრებზე შევნოდათ მშვილდები და შუბლზე - ნახანჯლარები.
მკვდრებით მოფენილ მინდორზე სიო არ ჰქროდა არსაით,
მუზარადი და ჩაჩქანი ეყარა რიყის ქვასავით.
ზოგან მოჩანდა მხედარი, ხმლით გაკვეთილი ორადა,
ზოგან დაჭრილი კვნესოდა და სისხლის ღვარი ბოლავდა.
როგორც ტყე შემოდგომისა ფოთლის ყვითელი ფოჩებით
იდგნენ ხელჩართულ ბრძოლაში ნაალაფარი დროშები.
- მალემსრბოლიო ! -

მხარგრძელმა, მხედრებმა მხარგრძელს შესძახეს
და ერთი რჩეულთაგანი

გაქანდა ოძრახესაკენ**

÷ ჯვეარდენი (ჯავარდენი) - საგანგებოდ ნაწრთობი ფოლადის ხმალი.

÷ ÷ ოძრხე - სამხრეთ საქართველოს ძველი ქალაქი.

ჯარის წინ სახელოვანი სარდლობაც გამომზიანდა.
გახსნეს შეკრული თვალ-წარბი, ფარებს დაეყრდნენ ზვიადად.
წინ გადაშლოდათ საკუთარ მარჯვენით ნაპარტახევი,
მზეზე ელავდნენ ლომკაცთა ფოლადის ჩაბალახები.
უცებ სად იყო, სად არა გაშეშდნენ გაკვირვებითა -
არწივთა გუნდი აფრინდა არაქსის ნაპირებიდან.
ჯერ გაჰკრეს, გაინავარდეს, მზის შუქში გაფერნაირდნენ,
და მერე მსხვილი ჭანგებით მხრებზე დაასხდნენ რაინდებს.
ამირანივით მოჩანდა მუზარადიან ტოლებში
ძლიერად მბრძოლი მებრძოლი, ბატონ-პატრონი ლორესი.
თამარის თანამეცხედრე, თვით მეფე გვირგვინოსანი -,
ზერდაგზე იჯდა ბეჭბრტყელი, შიშმეუვალი სოსლანი
და გაეშალა ლაჟვარდში ისე, ვით ლომის ფაფარი,
გორგასლიანი ალამი - ვაჟკაცთა თავშესაფარი.
ჯარი ძველ ლაშქრულს მღეროდა, ებანებოდა ტყე-ველი
და საქართველო იდგა ვით გოდოლი შეურყეველი.

